

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

KAPOSVÁRI EGYETEM

GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

Vállalatgazdasági és Szervezési Tanszék

A doktori iskola vezetője:

Dr. SARUDI CSABA

CSC, egyetemi tanár

Témavezető:

Dr. Széles Gyula

MTA doktora

Társ-témavezető:

Dr. Kovács Teréz

MTA doktora

A DÉL-DUNÁNTÚLI RÉGIÓ MÉHÉSZETEINEK ELEMZÉSE KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A GAZDASÁGI EGYÜTTMŰKÖDÉSBEN REJLŐ LEHETŐSÉGEKRE

Készítette:

BARTOS SZABOLCS ANDRÁS

KAPOSVÁR

2008

1. A KUTATÁS ELŐZMÉNYEI, CÉLKITŰZÉS

Napjaink rohamosan fejlődő gazdaságában a fennmaradás igénye nagy kihívások elé állítja a gazdálkodókat. Számos esetben a kiéleződött piaci versenyben nem elegendő a szakmai tudás és tapasztalat. Az összefogás jelentősége ennek köszönhetően egyre inkább hangsúlyossá válik.

A magyar méhészeti ágazat azon kevés mezőgazdasági ágak közé sorolható, mely az elismerések mellőzése ellenére kiemelkedő eredményeket mutat. Kedvező időjárási viszonyok mellett a megtermelt méz mennyisége elérheti a 15.000-16.000 tonnát, mellyel az Unió rangsorában a harmadik-negyedik előkelő helyet foglalja el. Mindazonáltal az élesedő nemzetközi piaci verseny és a hazai értékesítési csatornák sajátosságának köszönhetően a közeljövőben szükségessé válik egy olyan összefogás megteremtése, amely a méhészek gazdasági érdekeit tartja szem előtt.

A dolgozat célkitűzéseként szerepel a szekunder (gazdasági és szociológiai) forrásokból származó adatok alapján a hazai méhészet történetének bemutatása. További cél a hazai és az Európai Unió méztermelése, mézre vonatkozó minőségi kritériumok és támogatási rendszerek jogi szabályozásának ismertetése.

A statisztikai adatok segítségével fel kívánom mérni és összefoglalóan bemutatni az Európai Unió és a hazai méz termelését, értékesítését és fogyasztását. Primer kutatásokra alapozva elemezni kívánom a Dél-dunántúli régióban termelő méhészetek együttműködési hajlandóságát, alternatívákat ajánlva a gazdasági előnyök feltárásával együtt.

Kutatásaim és a dolgozat összeállítása során arra törekedtem, hogy olyan elemző értekezést készítsek, amely a gyakorlatban is alkalmazható, hasznára lehet a szakmának, és alapját képezheti további kutatómunkáknak.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

A kutatómunkámat megalapozó adatgyűjtés során primer és szekunder forrásokból származó információk egyaránt feldolgozásra kerültek.

2.1. A szekunder kutatás

A szekunder vizsgálatok a nemzetközi és a hazai méhészeti ágazatok, valamint különféle külföldi és hazai szakirodalmak megismerésére és feldolgozására irányultak, kiemelt figyelmet fordítva a méztermelés és értékesítés feltételeire, jogi szabályozására, valamint a piaci viszonyokra. Az elemzések elkészítéséhez szükséges adatok forrásait a nyomtatott és elektronikus adatbázisok adták.

A szekunder adatok fontosabb nyomtatott információforrásait a különböző szakkönyvek, szakfolyóiratok, statisztikai kiadványok, tanulmányok, konferencia-kiadványok, jogszabályok, ágazat-specifikusszabályozások, egyéb tájékoztató kiadványok, heti és napilapok jelentették. Az elektronikus vagy számítógépes adatforrások az internet alapú és az off-line adatbázisok közül kerültek ki.

2.2. A primer kutatás

A primer adatok megszerzéséhez a **kvalitatív (minőségi) és a kvantitatív (mennyiségi) kutatás** módszereit is alkalmaztam.

2.2.1. Kvalitatív kutatás

A kutatómunkám keretében 15 mélyinterjút készítettem a méhészeti ágazat különböző szereplőivel. Elsőként 5 termelő méhészt kerestem fel a Dél-dunántúli régióból. 2 főt Baranya megyéből, 2 főt Somogy megyéből és további 1 főt Tolna megyéből. Az egyéni mélyinterjúkat telefonos egyeztetést követően a méhészek telephelyén végeztem. A félig strukturált interjúk biztosították a méhészek véleményének szabadabb, mélyebb megismerését.

Ezt követően szintén telefonos egyeztetés alapján felkerestem 5 méz felvásárlót, illetve mézkereskedőt. Itt is félig strukturált szerkezetű interjút folytattam. Főleg a mézértékesítési csatornákkal és felvásárlói árakkal kapcsolatosan tettem fel kérdéseimet.

A szakértői mélyinterjúk keretében megkerestem 5 OMME (Országos Magyar Méhész Egyesület) vezetőségi tagot. A korábbi interjúkhoz hasonlóan a közel 60 percig tartó beszélgetést diktafonra rögzítettem a későbbi pontos feldolgozás érdekében. Kérdéseim elsősorban a hazai méhészet helyzetére, lehetőségeire irányultak.

2.2.2 Kvantitatív kutatás

A méhészeti ágazat Dél-dunántúli felmérése (primer kutatásként) kvantitatív módszerrel, kérdőíves megkérdezés formájában történt. A kérdőíves megkérdezést Baranya, Somogy és Tolna megyék területén végeztem. A kérdőív végleges formájának kialakítását megelőzően 100 db kérdőívet töltöttem ki a Kaposvári Egyetem területén a X. alkalommal megrendezésre került Regionális Méhész Találkozón résztvevő méhészekkel, valamint a Kaposvár és Térsége Méhészeinek Egyesületi tagjaival. Az így

visszaérkezett kérdőíveket feldolgoztam, kiértékeltem. A kapott eredményeket 10 fő zselici és somogyi méhésszel folytatott fókuszcsoporthoz vizsgálat keretében megvitattam. Ezt követően került sor az 1500 darabos kérdőív végleges formájának kialakítására.

A kiküldött kérdőívek jellemzően zárt kérdéseket tartalmaztak. A kérdéseket négy témakör köré rendszereztem. Az első szakaszban magáról a méhészetéről kérdeztem. A második szakaszban a méz termelés és értékesítés állt a kérdéseim központjában. Ezt követően az együttműködésről, az együttműködési hajlandóságról tettem fel kérdéseket. Az utolsó kérdéskör a háttérváltozókat vizsgálta.

2.3. A szekunder és primer kutatások adatainak feldolgozása

A kérdőívek visszaérkezési arányát és az értékelhetőséget vizsgálva elmondható, hogy a kiküldött 1500 db kérdőívből 1253 db érkezett vissza, ebből 1242 kérdőív volt feldolgozható. Így a visszaérkezési arány 83,5% -os, míg a kiértékelhetőségi arány 82,9%-os volt.

A szekunder adatok feldolgozását a Microsoft Excel 2003 (Excel) szoftverprogram alkalmazása segítette. A primer kutatás keretében végzett kvantitatív kutatások során visszaérkezett és ellenőrzött kérdőívek adatainak rögzítése és feldolgozása az SPSS for Windows 9.0 (Statistical Package for Social Sciences) (Sajtos, 2007; Köves-Párniczky, 1975) és az Excel szoftverprogramok használatával történt.

3. EREDMÉNYEK

3.1. „Világ” méztermelése

A „világ” méztermelése koncentráliódik. A piacra az árverseny mellett a különleges méhészeti termékek termelése és kereskedelme is hat. A versenyképesség növelésében egyre nagyobb szerepet kap a költségsökkentés, a szabványosítás, az intenzív termelés. A méhcsaládok számának növekedése mellett a méhészetek száma csökken (Szabó 2004).

A világ méztermelése a FAO adatbázis alapján 2006-ben 1,4 millió tonna volt. A megtermelt méz 71 százalékát 6 ország, illetve ország-csoport állította elő: Kína, az Egyesült Államok, Argentína, az Európai Unió, a Független Államok Közössége, illetve Mexikó. A hat legnagyobb méztermelő ország termelése 2006-ben 826 ezer tonna volt, ez 2001-hez képest 27 százalékos növekedést jelentett (Nyárs, 2001).

1. táblázat

A világ méztermelése 2001. és 2006. évben

Országok	Méztermelés 2001. évben (ezer tonna)	Méztermelés 2006. évben (ezer tonna)
Világ összesen	1154	1456
Kína	182	255
FÁK országok	151	144
EU	132	178
USA	65	100
Argentína	70	90
Mexikó	49	59

Forrás: FAO adatbázis (www.fao.org), KSH Budapest

3.2. Az Európai Unió méztermelése

Az Európai Unió a világ második legnagyobb méztermelő közösségének számít az évi 178 ezer tonna körüli méz mennyiséggel. Teljes importja a 2006. évben 171 ezer tonna volt, exportja 8 ezer tonna (Szabó, 2004). Az EU legnagyobb méztermelő országai (2. táblázat) Spanyolország, Franciaország, Görögország, Németország, Portugália és Olaszország, Magyarország, Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Románia, Bulgária.

2. táblázat

Az Európai Unió méztermelése
(ezer tonnában)

Országok	1997. év	1998. év	1999. év	2000. év	2006. év
EU	130	127	130	132	178
Spanyolország	30	34	33	31	33
Franciaország	28	26	28	27	25
Görögország	15	15	15	14	14
Németország	15	15	16	20	20
Portugália	11	11	11	11	4
Magyarország	15	17	15	15	11
Lengyelország	9	9	9	8	9
Csehország	4	7	7	7	8
Szlovákia	3	3	3	2	3
Olaszország	11	12	10	10	9

Forrás: Forrás: FAO adatbázis (www.fao.org), KSH Budapest

Az Unió a fogyasztásának mindössze 50-55%-át tudja belső termelésből kielégíteni (Vass, 2003). A további szükségletét a környezetéből szerzi be. A legfőbb szállítói Argentína, Kína, Mexikó, és Uruguay.(3. táblázat)

3. táblázat

EU közösség méz importja (ezer tonnában)

Ország	1996. év	1997. év	1998. év	1999. év	2000. év	2006. év
Kína	87	99	101	100	na.	120
Argentína	20	18	30	45	46	48
Mexikó	17	16	18	19	20	21
Uruguay	3	5	4	4	5	5
Kuba	3	3	4	4	4	5

Forrás: Hollanday, 2001, KSH, FAO adatbázis

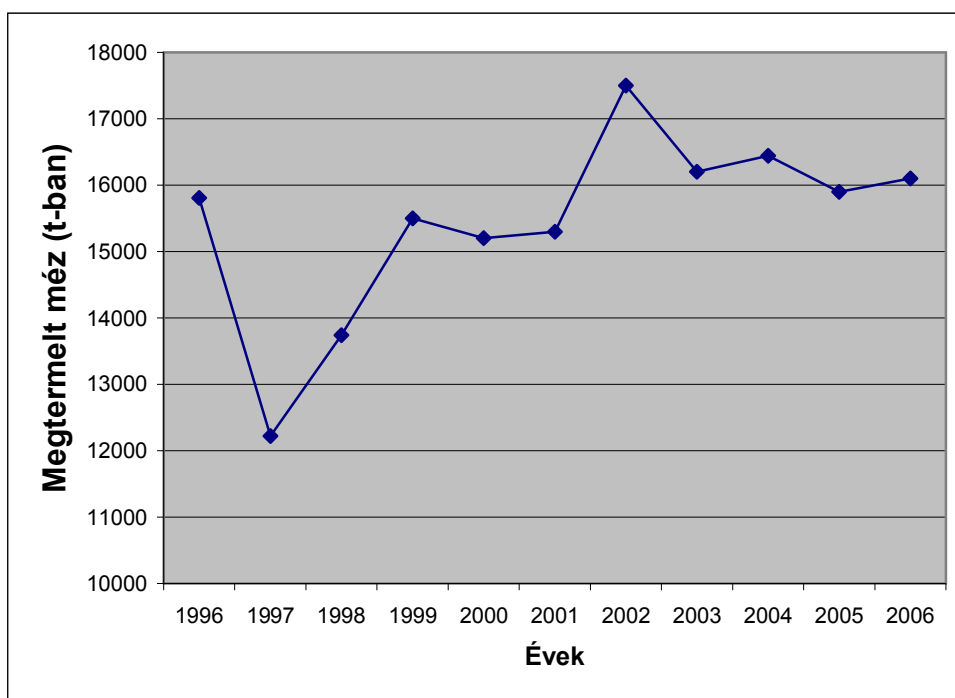
3.2.1. Magyarország méztermelésének alakulása

A magyar méhészet kicsi, de jelentős ágazata az agráriumnak. Az agrártermelés 1-1,5%-át teszi ki. A méztermelés kedvező időjárási viszonyok között elérheti a 15-16 ezer tonnát. Az EU méztermelő országaihoz hasonlítva hazánk méztermelését, ezzel a mennyiséggel a harmadik - negyedik előkelő helyet foglalja el.

A magyar méztermelés a 1996-os évben 15810 tonna volt. A fajlagos hozam ekkor elérte a méhcsaládonkénti 23-25 kilogrammot. 1996-tól a termelés volumenét vizsgálva megfigyelhető, hogy a legkisebb termelést 1997-ben érték el 12220 t-val, melynek oka az egyik legfontosabb nektárforrásnak

számító akácvirág elfagyása volt (Hollanday, 2001). 1999-ben ismét kisebb fagykár érte az akácokat, ennek ellenére 1999-ben, több mint 15 ezer tonna mézet állítottak elő a magyar méhészek (Kecskés-Kulcsár 2000). 2002. évben érte el a méztermelés a csúcspontját. 2003. évre a termelés ismét visszaesett 16200 tonnára (Bögréné, 2004). Ennek fő oka az egyes fajtamézet adó növények nektár adásának csökkenésében keresendő. 2004. évben a termelés 1,5 %-kal növekedett az előző évhez képest, melyet egy 3,3 %-os visszaesés követett 2005. évben. 2003. évtől a méztermelési adatokat megvizsgálva elmondható, hogy a kedvező időjárási viszonyoknak köszönhetően az előállított méz mennyisége 16000 tonna körül maradt.

1. ábra. A méztermelés alakulása Magyarországon

Forrás: KSH

3.3. Mézpiac az Európai Unióban

3.3.1. Mézfogyasztás az EU-ban

Az EU-ban megtermelt méz 85 százalékát a háztartások fogyasztják, a fennmaradó 15 százalék ipari felhasználásra kerül. Az EU tagállamai közül Olaszországban a legnagyobb arányú (40%) a méz ipari célú felhasználása. Az ipari mézet elsősorban a sütő-, édes-, malom- és a szeszipar dolgozza fel édesítőszerként. Ezen kívül alapanyagként használja a gyógyszer-, a kozmetikai-, valamint a dohányipar. Az alacsony beszerzési értékű helyettesítők (invertcukor, izocukor) terjedése ellenére, a méz megőrizte vezető pozícióját az élelmiszeripari feldolgozásban, amelynek oka, hogy rendkívül értékes alkotórészeket tartalmaz *(Oloványiné, 2003; Katona, 2001)*.

Az Európai Unió mézfogyasztása a 2005/2006-os gazdasági évben a 312 ezer tonna volt. Átlagosan az egy főre jutó éves emberi mézfogyasztás 0,7 kilogramm körül alakul, azonban egyes tagállamok fajlagos mézfogyasztása ezt az átlagot jóval meghaladja. A tagállamok közül 2006-ban a legmagasabb fejenkénti mézfogyasztás Ausztriában volt 1,6 kilogrammal, ezt követte Görögország 1,5, Portugália 1,2, Németország és Dánia 1,1 kilogrammal.

3.3.2. Mézpiac Magyarországon

3.3.2.1. A magyar mézfogyasztás és mézexport

A Központi Statisztikai Hivatal felmérései szerint az egy főre jutó éves mézfogyasztás csupán 0,40 kg körül alakul. Ez a mennyiség jelentősen, közel 52%-kal elmarad az uniós átlagtól és javulást sajnos nem mutat.

Az alacsony fogyasztási szint oka nemcsak a méz fogyasztói árának alakulásában keresendő, sokkal inkább meghatározó, hogy a magyar lakosságnak csak 10 %-a vásárol rendszeresen mézet, a fennmaradó 90 % pedig másodlagos formában fogyasztja (*Máriák, 2003*).

A hazánkban megtermelt évi átlag 15.000 – 16.000 t méz megközelítőleg 80%-a külföldi piacokra, az utóbbi évtizedekben szinte teljesen a nyugat-európai országokba került, így az exportált mennyiség 90%-a az unióban marad. Hazánk egész területe alkalmas méhészkedésre, így mintegy 16 féle fajtamézet tudunk előállítani.

A kiszerelt mézeket értékesítő nagy nyugat-európai töltőüzemek két fő exportterméket vásárolnak hazánkból, az akácmézet és a vegyes virágmézet. Az akácerdők kiterjedésében a leggazdagabb területek a Dél-dunántúl és Vas-Zala megye, valamint a Bakony egyes részei.

Ma Magyarországon a méhészek több mint 95 % -nak az elsődleges és az egyetlen bevételi forrása a méz, azon belül is az akácméz, hiszen a legjobban eladható mézek közé tartozik és a legmagasabb ára is az akácméznek van (*Németh 1980*).

3.3.2.2. A méz hazai értékesítési rendszere

A hazai mézkereskedelemben két jelentősebb értékesítési-csatorna alakult ki. A megtermelt méz 83%-a felvásárlókon, kereskedőkön keresztül, hordós (lédig) formában közvetetten értékesül. A fennmaradó rész (13%) közvetlenül háztól, piacokon kiserelt formában jut el a fogyasztókhoz, 1-1% pedig kitalackozva kiskereskedők üzleteibe és ipari felhasználókhoz kerül.

A mézfelvásárló vállalatok kétharmad része regisztrált felvásárló, a többiek csak egyéb tevékenységük mellett foglalkoznak mézkereskedelemmel. A regisztrált kereskedelmi vállalkozások nagy része kistőkéjű gazdasági-társasági vagy egyéni vállalkozói formában tevékenykedik, a felvásárláshoz szükséges pénzeszközöket a külföldi vevő biztosítja.

3.4. Dél-dunántúli régió méhészeinek gazdasági értékelése

A Dél-dunántúli régió három (Baranya, Somogy, Tolna) megyéjének egy főre eső méhállomány nagyságát megvizsgálva elmondható, hogy az országos átlagot (70 méhcsalád) 10-12%-kal meghaladják. Kedvező földrajzi adottságának köszönhetően igen bőséges a régió flórája. Külön kiemelésre szorul a Zselici Dombság, mely az országban szinte egyedülálló módon teszi lehetővé a méhészek számára a hársméz gyűjtését.

3.4.1. A válaszadó méhészek fontosabb jellemzői

A kutatásba bevont legfiatalabb válaszadó 18 éves, a legidősebb 85 éves személy volt. A kérdőív háttérváltozói között a méhészek életkorára

kérdeztem, melyből a feldolgozás során hat csoportot képeztem. Az első csoportba a legfiatalabbak, a 25 év alattiak kerültek. A válaszadók 1%-a tartozik ide. A második egységet a 25 és 34 év közöttiek alkotják (150 fő). A következő felosztásba a 35-44 évesek tartoznak (381 fő), akik a megkérdezettek 30,7%-át képezik. A negyedik csoportba a 45-54 év közötti korosztály tartozik. Részarányuk 40,7%. Az idősebb csoport, azaz az 55-64 éveseket 157 fő (12,6%) képviseli, még a legidősebbek a 65 és a feletti (48 fő) 3,9%-ban vannak jelen a felmérésben.

Fontos kiemelni, hogy az ágazatban a férfiak és nők aránya 70-30-%, ami részben a magas fizikai munka igényrel magyarázható.

A „milyen tevékenységi formában gazdálkodik” kérdésre a válaszadók 63%-a az őstermelői választ adta. A megkérdezettek mindössze 28,1 %-a egyéni vállalkozó, míg 8.9 % a nem válaszolt.

Érdeemes megfigyelni, hogy a méhészek mindösszesen 5,3%-a kevesebb, mint 5 éve, 17%-uk 5-10 éve folytatja tevékenységét. 35% azonban már 16-25 éve méhészkedik. A felmérés adatai is alátámasztják a korábban említett országos méhészekről szóló statisztikát, mely szerint a 90-es évek derekán jelentősen megnőtt a méhészettel foglalkozók száma, de napjainkra a „pályakezdők” aránya visszaesett. Említésre méltó még a 45 - 55 éve méhészkedők 4%-os aránya (50 fő).

A legmagasabb iskolai végzettség tekintetében elmondható, hogy a válaszadók 40.5%-a szakmunkás végzettségű, 34,9%-uk szakközépiskolai vagy gimnáziumi érettségivel rendelkező és 20,4%-uk főiskolai vagy egyetemi diploma „tulajdonosa”. A válaszadók 4,2 %-a nem válaszolt erre a kérdésre. A méhészeti tevékenységet folytatók és az iskolai végzettség között a kapcsolat közepesnek tekinthető ($C=0,411$; $p \leq 0,000$).

Arra a kérdésre, hogy hol folytat méhészeti tevékenységet a megkérdezettek 20%-a megyeszékhelyen, 11%-a városban 3%-a településen, míg 4%-a községben választ adta, 11%-a pedig a nem válaszol feleletet jelölte meg.

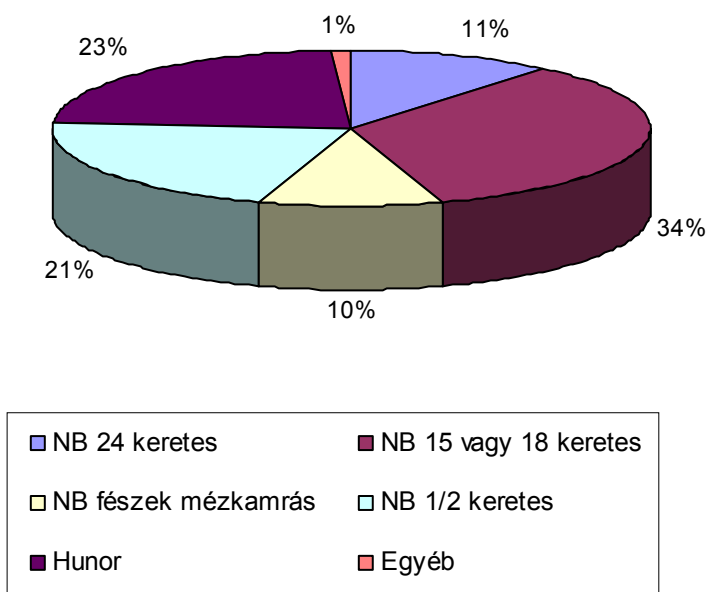
3.4.2. A méhészetekről kapott adatok elemzése

A válaszadók (1242 fő) 98,9%-a hagyományos méhészeti tevékenységet folytat. A bioméhészetek száma a kiértékelt kérdőívek alapján nem jelentős. Ez főleg azzal magyarázható, hogy a hagyományos úton előállított méznek is megvan a kereslete. A bioméhészet során ráfordított többletmunka és költség ugyan megtérülne, de a méhészek mélyinterjúbán adott válaszai szerint „a hagyományos értelemben vett méhészet jövedelmezősége is kielégítő”.

A válaszadók több mint a fele (51,2%) kiegészítő tevékenység keretében folytatja a méhészkedést. A fennmaradó 48,8% főállású méhészt.

A kérdőív kaptár típusra vonatkozó kérdései tekintetében igen változatos képet tapasztaltam. A viszonylag nagyobb munkaigényességű fekvő rendszerű kaptárak használata még mindig sok helyen megfigyelhető. A 24 keretes Nagyboconádi (NB) kaptárak aránya azonban mindössze 11 %. Szintén kevesen méhészkednek NB fészek méz kamrás kaptárakkal. A legelterjedtebb a fekvő rendszerű kaptártípus a Nagyboconádi 15-18 keretes kaptárrendszer (34%). A rakodó típusú kaptárak közül kiemelkedő a Nagyboconádi ½ keretes, melyet a válaszadók 21%-a, valamint a hunor kaptár, melyet 23% használ. Elenyésző 1-1 %-ban egyéb fekvő és rakodó rendszerű kaptárak is kerültek megjelölésre (2. ábra). Ez részben magyarázható a megszokással, illetve a nem mindig tudatosan megfogalmazódott munkaigénnyel. Másrészt a már meglévő kaptártípusok

lecserélése igen költséges és kockázatos. A hosszú évek során jól bevált technológiától való eltérés (még ha gazdaságosabb is) sok méhész számára csak nagy nehézség árán kivitelezhető. A kaptártípus használat az életkortól is függhet, mivel a két tényező között laza kapcsolat áll fent ($C=0,400$; $p \leq 0,001$). Az idősebb korosztály előnyben részesíti a fekvő rendszerű kaptártípusokat, bár nagyobb a munkaigényük, a nehéz, emeléses fizikai munka aránya kevesebb.

2. Ábra. Kaptártípusok használata a válaszadók %-ában (n=1242)

A méhészek által használt kaptártípusok mellett rákérdeztem a méhcsaládszámok alakulására is. A válaszadók adatai alapján 3 jól elkülöníthető csoportot alakítottam ki.

3.4.2.1. Hobbi méhészek

Az első csoportot a „hobby méhészek” alkotják. A válaszadók 21%-a tartozik ide. Ebbe a kategóriába soroltak méhállománya nem haladja meg az 50 méhcsaládot. Ezt a csoportot két részre lehet bontani. Az egyik felét a hagyományos értelemben vett hobby méhészek alkotják. Azon méhészek tartoznak ide, akik leginkább kedvtelés céljából folytatnak méhészeti tevékenységet. Elsősorban maga a méhészkedés és nem a jövedelem szerzés áll tevékenységük háttérében. A méhcsaládok gondozása nem jelent számukra nagy időráfordítást. A megtermelt mézet saját felhasználáson kívül háztól, esetleg piacon értékesítik. A hobby méhészek csoportjának másik alkotói a pályakezdő méhészek. Szakmai tudás és tapasztalat hiányában ők még csak ismerkednek a méhészeti tevékenységgel. A méhészek megítélése szerint átlagosan 2-3 termelésben eltöltött év után tudják eldönteni, hogy tovább kívánják-e fejleszteni méhészeti tevékenységüket.

A hobby méhészek álló méhészeteket alakítanak ki, nem folytatnak transzhumálást (vándoroltatást). Mézgyűjtő tevékenység mellett egyéb méhészeti tevékenységet is végezhetnek, mint például propolisz termelés, méhpempő termelés.

3.4.2.2. „Megélhetési” méhészek

A második egységet a „megélhetési” méhészek alkotják. Ebbe a csoportba a válaszadók 53%-a tartozik. A méhcsaládok száma 51 és 150 közé tehető, bár a felső határ olykor súrolja a 200-as méhállományt. Méhészeti tevékenységet akár főállásban, akár kiegészítő tevékenységben végzik, de elsődleges cél a jövedelemszerzés. Elsősorban a méztermelésre

koncentrálják, de kiegészítő bevételeként virágporgyűjtéssel, valamint méhcsalád értékesítéssel is foglalkozhatnak.

A „megélhetési méhészetek” vándoroltatásának szükségességét a méhészeti telephelyek 10-15 km-es körzetében elhelyezkedő természetes flóra, valamint kultúrnövények változatossága befolyásolja.

Egy megélhetési méhészet beindításának minimális tőkeszükséglete 2-3 millió forint, mely két-három éven belül megtérülhet. Ehhez azonban nélkülözhetetlen a szakmai tudás és tapasztalat, valamint a kedvező időjárási viszonyok megléte. A megtermelt mézet a méhészek ezen csoportja igen változatos módon értékesíti. Elsősorban lédíggként hordókban, de kisebb mennyiséget piacokon és háztól való értékesítés során is eladnak.

3.4.2.3. „Nagyüzemi” (professzionális) méhészek

A professzionális méhészetek csoportjába a 150 méhcsaládnál nagyobb állománnyal, „nagyüzemi” technológiával rendelkező válaszadók tartoznak (26%). Elsődleges céljuk szintén a jövedelemszerzés. Főállású tevékenység keretében méhészkednek. A méhészeti munkák ellátásához gyakran alkalmaznak idényjellegű munkásokat.

Tevékenységüket tudatosan a felmerülő költségek csökkentése és a hozamok növelése vezérli. A nagy méhállományból adódóan nagytöbbségük rendszeresen folytat vándoroltatást.

A nagyüzemi méhészek egy része a megtermelt mézet „kiszerező üzemekben” palackozza, azonban igen gyakori a felvásárlóknak (lédígg) hordóban történő értékesítése is.

3.4.3. Méztermelés és értékesítés

3.4.3.1. Fajtaméz termelés

A kitöltött kérdőív egy külön fejezete foglalkozik a méz termelésével és értékesítésével. A „hogyan alakult az Ön méz termelése” kérdésre kapott válaszok feldolgozása során a következő eredményeket kaptam. A méhészekről nagy általánosságban elmondható, hogy évről évre ugyanazon mézfajták előállításával foglalkoznak. A kérdőív adatai ezt ugyan két év távlatából kevésbé igazolhatják hitelesen, de a mélyinterjúk és a szekunder forrásból gyűjtött adatok ezt egyértelműen megerősítik. A termelt mézek között az első helyen az akácméz áll. A válaszadók 90%-a foglalkozik az előállításával. Ez főleg a magyar akácméz kiemelkedő keresletének tudható be. A második előkelő helyet a repceméz foglalja el a maga 73%-ával. Az országos átlaghoz képest a Dél-dunántúli régióban jóval magasabb a hársmez előállítása, mégis csupán a méhészek 54%-a termeltet rendszeresen hársmezet. (A kedvező földrajzi adottságok ellenére a legfőbb ok a hársfák nektár adásának szeszélyességében keresendő). A napraforgóméz termeltetésében a méhészek 63%-a érdekelt. Elmondásuk szerint hibrid napraforgófajták előtérben kerülésével a nektárt adó képesség jelentősen csökkent. A vegyes virágméz előállításával a méhészek 43%-a, míg egyéb, a régió természetes növényvilágára nem jellemző, különleges mézek készítésével a válaszadók 20%-a foglalkozik.

3.4.3.2. Megtermelt méz értékesítése

A mézértékesítési csatornákat megvizsgálva elmondható, hogy a megkérdezettek 63%-a lédig formában, a felvásárlónak történő értékesítést

választja. Ezt elsősorban azzal magyarázták, hogy a felvásárló házhoz megy, egy összegben kifizeti a kialakított méz árát. A hazai méhészetek számára ez igen nagy csábító erő, mivel az ágazatban a likviditás hiánya különösen nagy gondot okoz. Laza kapcsolat figyelhető meg a professzionális méhészek és a felvásárlónak történő értékesítés között ($C=0,231$; $p \leq 0,000$), míg közepes kapcsolat tapasztalható a megélhetési méhészek és a lédig formában történő értékesítés összefüggéseinek vizsgálatakor.

A méhészek 22%-a azonban kiszerveelve közvetlen háztól, illetve 12%-a piacon is értékesíti portékáját. Az üzletláncokkal való kapcsolattartás nem jellemző a régióra. Főleg a magas belistázási díjaknak és polcpénzeknek köszönhetően.

A méztermelés mellett alkalmanként a méhészetből származó egyéb bevételi forrást is igénybe vesznek a méhészek. Elsősorban a méhcsalád-, méhraj értékesítés a számottevő, de virágporgyűjtéssel is foglalkozik a válaszadók 11%-a.

3.4.3.3. Információszerzés a mézpiacról

Arra a kérdésre, hogy hogyan változott hazánk mézfogyasztási szokása az elmúlt 5 évben a méhészek a következőket felelték. Jelentősen csökkent 10%, csökkent 7%, nem változott 67%, nőtt 3%, jelentősen nőtt 11%, nem válaszol 2%. A mézfogyasztásról kialakult véleményüket részben befolyásolja az értékesítés során szerzett tapasztalat, a választott értékesítési csatorna, valamint a különböző forrásokból származó mézpiaci információ.

Az információs források megbízhatóságának vizsgálata során 1-től 5-ig terjedő skálán iskolai osztályzatnak megfelelően kellett értékelniük néhány információs forrást. A barátoktól, ismerősöktől szerzett információt 76%-

ban egyáltalán nem tartják megbízhatónak, 21% vallotta közepesen megbízhatónak- és csupán 3 % ítélte megbízhatónak. A fogyasztóktól származó mézpiaci helyzetképről majdnem egyhangúlag, 88%-ban egyáltalán nem megbízhatónak nyilatkoztak. A maradék 12% megoszlik a közepesen megbízható, megbízható és a teljes mértékben megbízható válaszok között (4-4-4% arányban). A más méhészekről származó helyzetkép megítélésem szerint a méhészeti ágazatban fellelhető bizalmatlanságot tükrözi. Ennél csak a felvásárlók megbízhatósága teljesített gyengébben. Azonban kiemelkedő eredményeket mutat a szaktanácsadók, helyi szervezetek, előadások, szaklapok szolgálta információk megbízhatósága.

3.4.3.4. Hozzáadott érték és imázs

A méz minőségbiztosítási rendszerének megteremtése kapcsán elmondható, hogy a megkérdezettek 89,9%-a teljes mértékben egyetért és szükségesnek tartja egy egységes nyomkövetési rendszer kialakításával a minőségbiztosítás megteremtését.

A hozzáadott érték jelentőségének vizsgálatakor hét értéknövelő tényező került meghatározásra. Első körben a házhozszállítás fontosságát kellett iskolai osztályzatoknak megfelelően értékelni. A kapott válaszok alapján megállapítható, hogy a méhészek 5%-a tartja teljes mértékben fontosnak, 5%-a fontosnak, 10%-a közepesen fontosnak, míg 33% nem tartja fontosnak és 47% egyáltalán nem ítélte fontosnak a házhozszállítás jelentőségét. 1-1% nem válaszolt, illetve nem tudta választ adta.

A speciális kiserelés és különleges csomagolás értékelése hasonlóképpen alakult. A válaszadók fontosnak tartják a speciális

kiszerelet és a különleges csomagolást. Ezt igazolja az ötfokozatú skála 4. elemének 65% -os megjelölése.

Különleges csomagolás tekintetében a méhészek véleménye egyenletes eloszlást mutat.

A termékkapcsolás jelentőségét a következőképpen ítélték meg a kitöltött kérdőív alanyai. 15%-a tartja kiemelkedően fontosnak, 23% tartja fontosnak, 20% közepesen fontosnak, 11%-a nem tartja fontosnak, míg 28%-a egyáltalán nem tartja fontosnak a termékkapcsolás jelentőségét a hozzáadott érték tekintetében.

Egyedi kiszolgálás értékelésekor a válaszadók 33%-a kiemelten fontosnak, 27%-uk fontosnak, míg 21%-uk közepesen fontosnak ítélte az egyedi kiszerelet.

A felhasználói javaslatok tekintetében elmondható, hogy a méhészek nagy többsége kiemelt jelentőséget tulajdonít a vásárlók ilyen jellegű tájékoztatásának.

Szintén külön kiemelés érdemel a különleges tudnivalók fontosságának nagy számú megjelölése. A válaszadók 34%-a tartja kiemelten fontosnak, 30% fontosnak, 12% közepesen fontosnak.

Kutatómunkám keretében a több termelő által kialakítandó egységes kép (imázs) fontosságát is vizsgáltam. Elsőként az egységes névhasználat kérdését értékeltem. A válaszok 21%-ban „közepesen fontosnak”, míg 35%-ban „egyáltalán nem tartják fontosnak” az egységes név használatát.

A közös címke kérdésében a méhészek 76%-a fontosnak, vagy kiemelten fontosnak tartja a közös címke használatát.

Az azonos kiszerelet a válaszadók 60%-a jelölte legalább fontos minősítéssel.

Az azonos minőségi garanciák kérdésére kapott válaszok 75%-ban kiemelten fontosnak, 19%-ban fontosnak, míg 5%-ban közepesen fontosnak ítéli a minőségbiztosítást.

Az egységes reklám fontosságát vizsgálva megállapítható, hogy a válaszadók 71%-a legalább fontosnak tartja a közös reklám használatát.

A közös emblémák, brossúrák kérdésében megoszlik a méhésztársadalom. Ugyanez tapasztalható a közös rendezvények kapcsán.

Lényeges azonban kiemelni az egységes érdekképviselő fontosságának megítélését. A megkérdezettek 66%-a kiemelten fontosnak, 22%-a fontosnak ítéli az egységes érdekképviselőt (4. táblázat).

4. táblázat

Egységes arculati kép elemeinek megítélése (%-ban)

Egységes arculati kép elemei	Értékelés (%-ban)					Nem tudja	Nem válaszol
	1	2	3	4	5		
Egységes név	35	17	21	12	8	2	5
Közös címke	-	12	12	31	45	-	-
Azonos kiserelés	13	12	14	33	27	-	1
Azonos minőségi garanciák	-	1	5	19	75	-	-
Egységes reklám	1	5	22	28	43	1	-
Közös emblémák, brossúrák	10	22	32	18	12	5	1
Közös rendezvények	12	13	25	24	24	1	1
Egységes érdekképviselő	-	2	10	22	66	-	-

3.4.4. A méhészek együttműködése

A kutatás célkitűzései közt szereplő együttműködési hajlandóságról egy különálló kérdéskört alakítottam ki. Első lépésben azt kívántam felmérni, hogy milyen tapasztalatokkal, előítéletekkel, információkkal rendelkeznek a különböző együttműködési formákról, és az általuk nyújtott lehetőségekről a méhészek.

Arra a kérdésre, hogy „Ön vett-e már részt valamilyen önkéntességen alapuló gazdasági együttműködésben” a válaszadók 20,1%-a igennel felelt. A megkérdezettek 77%-a hajlandó lenne valamilyen gazdasági együttműködési formában közösen tevékenykedni más méhészekkel. Egyöntetűen nincs kialakult vélemény, de a válaszadók 53%-a az új típusú szövetkezetet, 30%-a az integrációt, 10%-a a részvénytársaságot, míg 5%-a a Kft-t, mint együttműködési formát választaná (5. táblázat).

5. táblázat

Gazdasági együttműködési formák válaszadói megítélése (%-ban)

Együttműködési formák	Méhészek válaszai (%-ban)
Új típusú szövetkezet	53
Integráció	30
Részvénytársaság	9
Korlátolt felelősségű társaság	5
Egyéb	1
Nem tudja	1
Nem válaszol	1

A kérdőív adatai alapján elmondható, hogy a méhésztársadalom nem rendelkezik megfelelő információval a különböző gazdasági együttműködési formák feltételeiről, és azok nyújtotta lehetőségekről. Azonban az is megállapítható, hogy érdekeik érvényesítésére akár anyagi áldozatot is hajlandóak lennének hozni.

3.4.5 Célcsoport szegmentumok meghatározása

A régió méhészeinek együttműködési hajlandóságát vizsgáló megkérdezés során három szegmentum került meghatározásra: az „Ellenállók”, a „Töprengők” és a „Pártolók” csoportja. A klaszteranalízis segítségével egy többváltozós adathalmazt rendeztem oly módon, hogy feltártam az általam még korábban nem ismert összefüggések struktúráját. Arra törekedtem, hogy olyan csoportokat, klasztereket hozzak létre, amelyek elemei a lehető legszorosabban kapcsolódnak egymáshoz és viszonylag jobban eltérnek a többi klaszter elemeitől.

3.4.5.1. Az „ellenállók” csoportja

Az első klaszter az **”Ellenállók”** nevet kapta, mivel tagjai semmi nemű hajlandóságot nem mutatnak a gazdasági együttműködésre. A klasztert a vizsgált személyek 9,0%-a alkotja. Iskolai végzettség alapján kizárólag 8 általános vagy szakmunkásképző iskolát végeztek. Életkoruk tekintetében az 55 év felettiek tartoznak ide. Az esetek többségében volt kellemetlen tapasztalatuk valamilyen kooperáció kapcsán. A méz előállításnál és értékesítésnél a minőségbiztosítás nem tölt be kiemelkedő szerepet. Leginkább a lédíig, és a háztól való értékesítést preferáló méhészek tartoznak

ide. Ezt a csoportot azon méhészek uralják, akik többnyire fekvő rendszerű kaptárakkal méhészkednek.

3.4.5.2. A „töprengők” klasztere

A második klasztert a **”Töprengők”** alkotják 40%-os részesedéssel. Mutatnak némi érdeklődést az együttműködés kínálta lehetőségek iránt. Életkor és iskolai végzettségük tekintetében kevésbé homogén a kép.

A csoport tagjai megítélésük szerint nem rendelkeznek kellő információval az együttműködési lehetőségekről. Fontosnak tartják az ágazaton belüli egységes kép megteremtését, azonban az egyes arculati elemek megítélésében jelentős eltérések mutatkoznak.

A hozzáadott érték fontossága is jellemzi a klasztert, melyet kiegészít a minőségbiztosítás megteremtése iránti igény.

3.4.5.3. A pártolók csoportja

A harmadik, 51%-ot képviselő **”Pártolók”** csoportjába azon méhészek kerültek, akik egyértelműen támogatják az ágazaton belüli gazdasági együttműködés szerveződését. Életkor tekintetében a 35 és 55 év közöttiek sorolhatók ide. Iskolai végzettségük alapján főként a magasabb végzettségűek képviselik a csoportot. Ezen klaszter tagjai sem rendelkeznek kellő információval a kooperációk nyújtotta lehetőségekről, de erőteljes az igényük a piaci érdekérvényesítés megteremtése iránt. A csoportba sorolt méhészek nagy jelentőséget tulajdonítanak a hozzáadott értéknek és a minőségbiztosításnak, melynek megoldását egy egységes imázs megteremtése mellett képzelik el.

4. KÖVETKEZTETÉSEK

A hazai méhészet elemzése során egyértelműen látható az ágazat sikeressége, mely a technológiai színvonal elmaradottsága mellett realizálódik. A megtermelt méz két csatornás értékesítési rendszeren keresztül kerül a felhasználókhöz. A közvetlen háztól, piacon való értékesítés 13%-os, míg a lédíj formában felvásárlóknak történő eladás 83%. A hazai mézfogyasztás 0,4kg/fő/év szintje mellett (melyben intenzív marketing stratégia ellenére sem várható elégséges növekedés) a méhészek megélhetésének biztosítója az exportra termelés. A kedvező időjárási viszonyok között megtermelt 15.000-16.000 tonna méz 80%-a kerül exportra. Az export termelésünk 90%-a az Európai Unióba, ezen belül is a nem túl távoli Ausztriába, Németországba, Olaszországba, Franciaországba kerül felhasználásra.

A méhészek számára a legnagyobb problémát az exportra kerülő méz hordós kiszerezésben történő értékesítéséből adódó hozzáadott érték hiánya jelenti, mely teljes egészében a felvásárlóknál (kereskedőknél) csapódik le. Az egyéni felvásárlói ár befolyásolása lehetetlen, a nem stabil egységbe szervezett bojkottok az ágazat sajátos likviditásából adódóan többnyire meghiúsulnak. Ezt a gondolatmenetet követve nem nehéz belátni, hogy az alkupozíció megteremtése és a hozzáadott értékből származó többlet jövedelem megszerzése csakis egy jól szervezett gazdasági együttműködési formában valósulhat meg.

A kutatásaim során arra a következtetésre jutottam, hogy egy *új típusú szövetkezet* létrehozása lenne a legjobb megoldás. Hiszen a *“szövetkezet egyesületként szervezett olyan tömörülése a le nem zárt számú személyeknek*

(jelen esetben méhészeknek), amely tömörülés főleg tagjai meghatározott gazdasági érdekeinek a kölcsönös önsegély alapján való előmozdítását, biztosítását tűzi ki célul.

A klasszikus szövetkezetek gondolatának méhészeti ágazaton belüli megvalósításakor a piaci ellensúlyozó erő kiépítését tűztem ki célul, lecsökkentve a méhészek kiszolgáltatottságát többi szereplővel szemben, amelyek sokszor monopol pozícióban, jelentős alkuelőnnyel tárgyalhatnak a piacon egymagukban túl kicsi termelőkkel. Értelemszerűen tehát a különböző inputok biztosítása és a végtermék piacra juttatása a feladat. Ennek érdekében szükséges alakítani a szövetkezeti kapcsolatok azon formáit, melyek szövetkezeti alapelvek formájában formális és jogi biztosítékot nyújtanak.

Elősegítheti a szövetkezet elterjedését, hogy a tagság meglehetősen homogén, így hasonlóképpen lehet minden tagot kezelni. Egyértelműen a méretgazdaságosság áll a szövetkezet működésének középpontjában. Az elképzelt szövetkezet kialakításában nem játszik szerepet a fogyasztói szokások alakulása, bár a minőségi követelmények teljesítését a méhészeknek szövetkezeti alapon kívánatos szem előtt tartani.

Az új típusú szövetkezet nyújtotta erősségeket, gyengeségeket, lehetőségeket, veszélyeket egy SWOT analízis segítségével foglaltam röviden össze.

**Új típusú szövetkezet lehetősége a Dél -dunántúli régióban
(SWOT- analízis)**

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
<ul style="list-style-type: none"> • Méhészek körében igen kedvelt • Garantált mennyiség értékesítése • Méhészetek fejlődését segítheti • Egységes termék minőség • Egész termékpálya lefedése • Nagyobb hatás a piacra, árakra • Tranzakciós ktg. csökkentése • Inputok beszerzésének koordinálása • Információs ktg. csökkentése • Jövedelmezőség fokozása 	<ul style="list-style-type: none"> • Kezdeti likviditási problémák • Általános költség felosztása • Korábbi negatív jelentése a szövetkezet szónak • Pótlólagos tőkebevonás lehetőségének nehézkes kivitelezése
LEHETŐSÉG	VESZÉLYEK
<ul style="list-style-type: none"> • Egységes technológiai fejlesztés • Technológiai kockázat gyengítése • Új termékek kialakítása • Új piac megszerzése, megtartása • EU export • EU-n kívüli új piacok megnyerése • Pályázatok megnyerése • Támogatások megszerzése 	<ul style="list-style-type: none"> • Kialakulatlan szervezeti forma • Bizalmatlanság, önző egyéni érdekek • Méh egészségügy • Készlet felhalmozódás • Likviditási problémák • Piaci szereplők ellenérdekeltsége

5. ÚJ KUTATÁSI EREDMÉNYEK

ÚJ KUTATÁSI EREDMÉNYEK

1. A hazai méhészeti ágazat összefoglaló bemutatása, a magyar méz értékesítési piacán rejlő ténytudású összefüggések feltárása.
2. A Dél-dunántúli régió méhészeinek felmérése és elemzése alapján a következő három fő termelői csoport jellemzői kerültek meghatározásra: a „Hobbi méhészek”, a „Megélhetési méhészek”, valamint a „Professzionális méhészek”.
3. A régió méhészei együttműködési hajlandóságának felmérése és ennek értékelő elemzése alapján három szegmentum került meghatározásra: az „Ellenállók”, a „Töprengők” és a „Pártolók” csoportja.
4. A minta értékű új típusú szövetkezet potenciális tagjainak meghatározását követően a célcsoportok elérésére javasolt eszközök meghatározása, ezáltal gyakorlati iránymutatás kialakítása az egységbe szerveződni szándékozó méhészek részére.
5. A kutatásaim szintéziseként elvégeztem a Dél-dunántúli régióban prognosztizált új típusú szövetkezet SWOT analízisét.

6. JAVASLATOK

Fontosnak tartom azt megjegyezni, hogy minimum regionális szintű szövetkezeteket kell létrehozni, mivel egy ekkora nagyságrendű szövetkezetnek megvan a megfelelő piaci részesedése ahhoz, hogy versenyképes legyen a hazai, és talán az EU piacán.

A kooperáció megalapításánál első lépésként mindenképpen egy horizontális együttműködést kell kialakítani. A szövetkezet megalakítása során a termelő méhészeket egységbe kell szervezni, kölcsönös bizalmat kell megteremteni, közös célokat, feladatokat kell kitűzni, és mindemellett piacokat kell keresni. A megvalósítás ezen fázisa megfelel egy **begyűjtő típusú szövetkezet** működésének. A szövetkezet megalapításának első éveiben nem az extra profit megszerzésére kell törekedni, hanem a piac felderítésére. A termelőkkel és felvásárlókkal való megismerkedés kell, hogy legyen az elsődleges cél. A méz begyűjtését a három megyében 1-1 központi helyen kell megvalósítani. A méhészek által eddig megszokottakhoz hasonlóan a nagyobb mennyiségű mézet begyűjtőkocsi szállítja el a termelőtől. Előzetes felmérések, és információgyűjtés alapján a mézkiszerező nagykereskedők szövetkezet általi közvetlen felkeresésével az eddigi méz felvásárlási folyamatba beékelődött közvetítő felvásárlók bevétele a szövetkezetnél maradna. Ehhez természetesen biztosítani szükséges a kiszerező nagykereskedők számára egy minimális mennyiséget, ami legalább 15 tonna azonos fajtájú és minőségű méz kell, hogy legyen. Számításaim alapján ezt a mennyiséget 50-100 termelő méhcsalád állománnyal rendelkező 15- 20 méhész elő tudja állítani. A mindenkori piaci árat nyilvánvalóan egy ilyen méretű együttműködés még nem tudja

befolyásolni, de felvásárlói szerződésben megfogalmazandókat, ha szűkös keretek között is, de némiképp lehet alakítani.

A fokozódó piaci verseny idővel szükségessé teszi a minimálisan termelendő mennyiség és kötelezően előírt minőség mellett a főbb technológiai irányvonalak betartását annak érdekében, hogy a szövetkezet megfelelően léphessenek fel a piacon.

A szövetkezet megalakításának pénzügyi finanszírozása azonban már nem ilyen egyszerű feladat. A méhészek tőkéje majdnem teljes egészében a méhállományukban és a termeléshez szükséges eszközökbe, valamint épületekbe van befektetve. Előzetes számításaim alapján a legkisebb működési költség felmerülése esetén is 3-5 millió forint szükséges egy ilyen típusú gazdasági együttműködés megalakításához és működtetéséhez. Az egy tag egy szavazat elvének érvényesülése és a működés pénzügyi finanszírozása érdekében a belépéskor (hozzávetőleg 50 fős belépővel számolva) minden tag 100.000 Ft értékű részjegyet kell, hogy vásároljon. Ennél alacsonyabb belépési díj megállapítása esetén a kezdeti működéséhez a tőkét vagy banki forrásból, vagy tagi hitelből célszerű biztosítani. Az egyéb profitorientált tőke bevonása veszélyeztetheti a szövetkezet piaci függetlenségét, ezért a kezdeti szakaszban igénybevétele kerülni kell.

A tagi hitel visszafizetésére a biztosítékot az alapszabályban lefektetett következő szabályok kell, hogy garantálják:

- A méhész köteles minden termékét a szövetkezeten keresztül értékesíteni.
- Kilépés esetén büntetés megfizetése

Klasszikusan a szövetkezettől eltérően az új típusú szövetkezet egy vertikális kooperációt biztosító együttműködés, mely megfelelhet egy termékpálya típusú szövetkezetnek. A szövetkezetben a termelői integráció mellett egy másik fő vonal is szükségszerűen megjelenik a különböző típusú szerződéseken keresztül megvalósuló együttműködések keretében, melyek kiegészítik és átalakítják a hagyományos tag –szövetkezet viszonyt.

A méhészeti termékpályás szövetkezet az elképzelés szerint részt kíván venni a begyűjtésben, tárolásban, feldolgozásban, fogyasztói kiszérésben és az értékesítésben kiszámítható partnereket biztosítva a méhészek számára. Így nem fordulhatna elő, hogy a feldolgozó- és forgalmazó pályaszakaszok szereplői elveszik a gazdálkodótól a végtermék hozamából neki járó arányos jövedelmet.

Mivel a termelés elsősorban a minőségi fejlesztésen alapul, vagyis nem a mennyiség, hanem a minőség és az eredményesség versenyez, ezért jóval modernebb, mint az üzemi koncentráció. A minőségi követelményeknek eleget téve a termelő társaival szemben szolidáris lehet, mert sem őt azok ellen, sem azokat vele szemben nem lehet kijátszani. Azáltal, hogy megszünteti az ellenérdekeltséget a pályaszakaszok között, sokkal inkább átláthatóak az érdekviszonyok és közvetlenebbek a garanciák. Így rendkívül gyorsan megteremthető a bizalmi tőke az együttműködő felek között.

Az új típusú szövetkezet akkor tudja megvalósítani a tőle elvárt optimális működést, ha egységesen képes garantálni a minőséget, nagyobb kínálattal, illetve kereslettel tud megjeleníteni a piacon. Képes raktározással, feldolgozással, csomagolással és egyéb technológiai műveletekkel az áru értékét növelni. Az új típusú szövetkezetek vertikális integrációban betöltött szerepe a tagok (termelők és feldolgozók) technológiai és piaci

hatékonyságának növelésében, s ennek révén jövedelmi pozícióik, függetlenségük megerősítésében áll.

A szövetkezet mindemellett nem kínál tökéletes megoldást az esetlegesen felmerülő problémákra, de egy közös cél kialakításával, bizalom megteremtésével össze tudja fogni, és egy irányba tudja szervezni a méhészetben érdekelteket.

7. A DISSZERTÁCIÓ TÉMAKÖRÉBŐL MEGJELENT PUBLIKÁCIÓK

TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEK

Magyar nyelven megjelent közlemények

1. Bartos Sz.: A méhészet közvetett haszna, avagy a szántóföldi növények beporzása. Acta Scientiarum külön száma „Az alternatív mezőgazdaság tökeszükséglete” 2006. június 69-73.
2. Bartos Sz. - Csonka I.: A méhészet jelenlegi helyzete és perspektívái. Acta Agraria Kaposváriensis VIII/2004. 57-63.

Proceedings-ben teljes terjedelemben megjelent közlemények

Idegen nyelven megjelent közlemények

1. Bartos Sz.: Hungary's pollen variety and their identification possibilities. II. Európai Tudományos Méhészeti Konferencia, Balatonlelle, 2002. Szeptember 11-13. 28-31. p. (CD)
2. Bartos Sz. – Ocskai G.: The multi level integration in Apiculture of Hungary. 3rd International Conference For Young Researchers, Gödöllő 2004. szeptember 3. 14-17.
3. Bartos Sz. – Ocskai G.: The economic significance of pollination by bees. 9th International Scientific Days Of Agricultural Economics. Gyöngyös, 2004. március 25-26. 273. p. (CD)
4. Bartos Sz. – Ocskai G. – Klapsz K.: The effect of the National aits on the Hungarian apiculture. III. International Conference, Mosonmagyaróvár 2006. április 6-7 (CD)

5. Bartos Sz. – Ocskai G. – Klapsz K.: The legal aspects of apiculture in Hungary and the EU. III. International Conference, Mosonmagyaróvár 2006 április 6-7 (CD)

Magyar nyelven megjelent közlemények

1. Bartos Sz.: Betekintés a magyar méz előállítás és értékesítés alakulásába. Erdei Ferenc III. Tudományos Konferencia. Kecskemét, 2005. július 23. (CD)
2. Bartos Sz.: A magyar méhészeti ágazat helyzete számokban. Erdei Ferenc III. Tudományos Konferencia. Kecskemét, 2005. július 23. (CD)
3. Bartos Sz.: Magyar méhészet az EU csatlakozás küszöbén. X. Ifjúsági Tudományos Fórum, Keszthely 2004. április 29. (CD)
4. Bartos Sz.: Magyar mézpiac elemzése különös tekintettel az akácméz értékesítési szerveződések lehetőségeire XII. Ifjúsági Tudományos Fórum 2006. április 20. (CD)
5. Bartos Sz. – Keszi A.: Atkák a méhészetben. VI. Nemzetközi Élelmiszertudományi Konferencia. Szeged, 2004. máj. 20-21. (CD).
6. Bartos Sz. – Klapsz K. – Ocskai G.: Méhészetek termelőkapacitásának alakulása Magyarországon. X. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok, Gyöngyös 2006. március 30-31. (CD)
7. Bartos Sz. – Klapsz K. – Ocskai G.: Helyzetkép a magyar mézértékesítés alakulásáról. X. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok, Gyöngyös 2006. március 30-31. (CD)

ISMERETTERJESZTŐ KÖZLEMÉNYEK

1. Bartos Sz.: A méz előállítás és forgalmazás jogi háttere. In: Dolgozatok a Gazdasági jog témaköreiből. Kaposvár, 2004

ELŐADÁSOK

Idegen nyelven

1. Bartos Sz.: Swot analysis of beekeeping among the EU 25 chances possibilities and dangers. Ludów Polskim, 2005. június 9.

Magyar nyelven

1. Bartos Sz.: A méz táplálkozás - élettani jelentősége és piaci kilátásai Kaposvári Egyetem. *Regionális Élelmiszertudományi Kollokvium*. 2006. november 17.